

and legal science : materials of the XXI International Historical and Legal Conference], April 23-26, 2009, Mykolaiv, pp. 3-11.

9. Lezov, S.V. (1986), *Yuridicheskie ponyatiya i yazyk prava v sovremennykh zarubezhnykh issledovaniyakh. Nauchno-analiticheskiy obzor* [Legal concepts and language of law in modern foreign studies. Scientific and analytical review], INION AN SSSR, Moscow, Russia.
10. Corbin, A.L. (1919), "Legal Analysis and Terminology", *Yale Law Journal*, v. 29, pp. 143-153 ; Holmes, O.W. (1899), "The Theory of Legal Interpretation", *Harvard Law Review*, v. 12, no 7, pp. 417-420 ; Wigmore, J.H. (1914), "The Terminology of Legal Science (with a Plan for the Science of Nomothetic)", *Harvard Law Review*, no.1, pp. 1-9. ; Williams, G. (1942), "Language and the Law", *Law Quarterly review*, vol. 61, pp. 241-244.
11. Ohleznev, V.V. (2012), *G.L.A. Hart i formirovanie analiticheskoy filosofii prava* [H.L.A. Hart and the formation of analytical philosophy of law], Izd-vo Tom. un-ta, Tomsk, Russia.
12. Afonasin, E.V. end Didikin, A.B. (2006), *Filosofiya prava : ucheb. posobie* [Philosophy of Law: textbook], Novosib. hos. un-t., Novosibirsk, Russia.
13. Hall, J. (1966), "Analytic Philosophy and Jurisprudence", *Ethics*, Vol. 77, no. 1, pp. 14-28 ; Hart, H.L.A. 1953, "Philosophy of Law and Jurisprudence in Britain (1945–1952)", *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 2, no 3, pp. 355–364.
14. Hart, H.L.A. (1953), "Philosophy of Law and Jurisprudence in Britain (1945–1952)", *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 2, no. 3, pp. 357-358.
15. Bix, B. (2008), "On Philosophy in American Law : Analytical Legal Philosophy", *Legal Studies Research Paper. Research Paper*, no. 5, P. 1.
16. Ohleznev, V.V. and Surovtsev, V.A. (2013), "Analytical philosophy of law by H. Hart and legal realism", *Pravovedenie*, no. 4, pp. 134-147.
17. Twining, W. (2009), *General Jurisprudence : Understanding Law in Global Perspective*. Cambridge, p. 40.
18. Hart, H.L.A. (1954), "Definition and Theory in Jurisprudence", *Law Quarterly Review*, Vol. 70, p. 47.
19. Hart H.L. (1998), *Kontsepsiya prava* [The concept of law], Translated by Komarova, N., Kyiv, Ukraine.

УДК 342.7 (477)

ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ПРИЧИН ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Мельник М.В., здобувач

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, Україна
mariem8778@gmail.com*

У статті висвітлено питання сутнісних характеристик деформацій правосвідомості в контексті їх взаємозв'язку із проблемою порушення прав людини в Україні. Розкрито сутність поняття «деформації правосвідомості», здійснено аналіз сучасного стану дотримання прав людини в Україні, акцентовано увагу на взаємозалежності обох явищ.

Ключові слова: правосвідомість, деформації правосвідомості, права людини, етноментальні причини, правовий нігілізм, правовий ідеалізм, правова демагогія.

ДЕФОРМАЦИИ ПРАВОСОЗНАНИЯ В ОТЕЧЕСТВЕННОМ ОБЩЕСТВЕ КАК ОДНА ИЗ ОСНОВНЫХ ПРИЧИН НАРУШЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНЕ

Мельник М.В.

*Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого,
ул. Пушкинская, 77, г. Харьков, Украина
mariem8778@gmail.com*

В статье освещены вопросы сущностных характеристик деформаций правосознания в контексте их взаимосвязи с проблемой нарушения прав человека в Украине. Раскрыта сущность понятия «деформации правосознания», осуществлен анализ современного состояния соблюдения прав человека в Украине, акцентировано внимание на взаимозависимости обоих явлений.

Ключевые слова: правосознание, деформации правосознания, права человека, этноментальные причины, правовой нигилизм, правовой идеализм, правовая демагогия.

DEFORMATION OF LEGAL CONSCIOUSNESS IN DOMESTIC SOCIETY AS ONE OF THE MAIN CAUSES OF VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN UKRAINE

Melnyk M.V.

*Yaroslav Mudryi National Law University, str. Pushkinska, 77, Kharkiv, Ukraine
mariem8778@gmail.com*

The article deals with the issues of essential characteristics of deformations of legal consciousness in the context of their interrelation with the problem of violation of human rights in Ukraine. The essence of the concept of “deformation of legal consciousness” is revealed, the analysis of the current state of observance of human rights in Ukraine is emphasized, and an attention is focused on the interdependence of both phenomena.

As you know, the problem of building a civil society, a democratic state of law, is directly related to the development of legal consciousness of Ukrainian citizens, in particular, overcoming such a negative phenomenon as its deformation. It is the deformation of legal consciousness that is the cornerstone of such socio-public “illnesses” as violations of human rights and freedoms, corruption and bribery, the ineffectiveness of the legislative system, etc.

The term “deformation” in Latin means “distortion”. Concerning the concept of “deformation of the legal consciousness”, in our time, there are many of its definitions but they are very similar to each other. The gap in the field of study of the deformation of legal consciousness is also the lack of development in the theoretical jurisprudence of the notion of “norms of conscience”. At the same time, some researchers note that recognition of normativity of legal consciousness is not identical to the recognition of the existence of its “norm”, which leads to discussions about the problem of deformation (“abnormal character”) of legal consciousness because there are logical reasons to consider the concept of “norm” and “deformation” of legal consciousness as a pair categories of legal science.

The profound causes of the deformation of legal consciousness and, as a consequence of them, the violation of human rights and freedoms lie not only in external, objective but also in internal-personality, subjective, psychological factors. External, objective reasons for the deformation of legal consciousness should include socio-economic, political, ethno-national, etc. Internal, subjective – genetic, psychic, behavioural, associated with certain diseases and disorders (e.g., kleptomania), that is, those related to the intrapersonal psychological sphere.

Despite the gradual establishment of civil society institutions, the level of respect for the law, knowledge of legal norms, and the implementation of their regulations remain extremely low. Thus, one can distinguish the following consequences of deformations of legal consciousness: violation of human rights, corruption, imperfection, and ineffectiveness of the current legislation, “wars” of laws and powers that impede further democratic transformations and reforms in our state.

Key words: legal consciousness, deformation of legal consciousness, human rights, ethnological reasons, legal nihilism, legal idealism, legal demagoguery.

У наш час буремних подій революції та війни, системних змін й оновлення державотворчого процесу в Україні особливої гостроти набула проблема правосвідомості не тільки представників влади, а й пересічних громадян, потреба їх активної участі у суспільно-політичних процесах, здатності свідомо та компетентно контролювати діяльність владних структур, відігравати ключову роль у змінах в усіх аспектах суспільного життя.

Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави, як відомо, безпосередньо пов'язана з розвитком правової свідомості громадян України, зокрема з подоланням такого негативного явища, як її деформації. Саме деформації правосвідомості, на наш погляд, є наріжним каменем таких суспільно-державних “хвороб”, як порушення прав і свобод людини, корупція і хабарництво, неефективність законодавчої системи тощо.

Отже, питання деформацій правосвідомості українського соціуму, їх діалектичного взаємозв'язку з порушенням прав і свобод людини у нашій державі тісно пов'язані з вирішенням проблеми подальшої трансформації українського суспільства у демократичному, європейському напрямі і є надзвичайно актуальним для сьогодення.

Зазначеної проблематики частково торкалися у своїх наукових розвідках такі дослідники, як В. Андрущенко, О. Бандура, В. Бігун, В. Братасюк, М. Бурдоносова, В. Бурмістров, К. Беляков, Н. Волковицька, Л. Герасіна, О. Данильян, В. Демічева, О. Дзьобань, Ю. Калиновський, В. Калінін, А. Козловський, П. Кравченко, В. Лозовий, О. Макарова, С. Максимов, А. Мельник, Н. Осипова, М. Панов, П. Рабінович, М. Требін, М. Цимбалюк, Б. Чміль, С. Шефель, В. Шкода та ін. Серед нещодавно захищених дисертаційних досліджень слід виокремити роботи Д. Андрєєва, С. Будник, С. Гордюк, О. Дмитрієнко, Є. Калмикової, Н. Коваленко, Ю. Костової, Ю. Легези, О. Міленіна, В. Мухіна, В. Сировацького, В. Царенко, Н. Черкес та ін. Але, незважаючи на чималу кількість досліджень, присвячених цьому питанню, увага науковців переважно приділялася різноманітним аспектам самого поняття правосвідомості або ж окремим видам її деформацій, зокрема правовому нігілізму. Між тим, слід зазначити, що комплексного дослідження, у якому б системно розглядалися питання впливу деформацій правосвідомості українського суспільства на державотворчий процес, на проблему порушення прав і свобод людини, науковці не здійснювали.

Окремо проблема деформації (в оригінальній назві – деструкції) правосвідомості та шляхів її виправлення розглядалась у кандидатській дисертації В. Сировацького, однак сьогодні недостатньо висвітленими залишаються питання, які пов'язані з діалектикою впливу деформацій правосвідомості на державотворення, порушення прав і свобод людини і громадянина у нашій державі, історичними причинами їх появи, впливом на них етноментальних особливостей українців та суспільних криз, зокрема соціально-економічної і духовної.

Питання ж прав і свобод людини, причин їх порушення – досить розроблене й висвітлене цілою плеядою видатних вітчизняних та зарубіжних дослідників, на наш погляд, розгляд сутнісних характеристик цих феноменів не є актуальним у межах пропонованого дослідження.

Як зазначають аналітики міжфракційного депутатського об'єднання «На захист порушених конституційних прав громадян та проти політичних репресій «Заборонено забороняти», проблеми з дотриманням прав і свобод людини та громадянина в Україні довгий час були об'єктом критики багатьох правозахисних інституцій, міжнародних організацій та західних політичних лідерів. І хоча саме належне ставлення до прав людини було однією із вимог масових протестів 2013–2014 років, на жаль, і досі не всі проблеми із захистом прав людини у нашій державі вирішені. Зокрема, збройний конфлікт на території України призвів до того, що систематичні порушення основних прав і свобод стали постійним явищем на окупованих територіях – у Криму та на Сході України. Крім того, хоча нова українська влада здійснила низку кроків, спрямованих на підвищення рівня гарантування прав людини (зокрема, ініціювання змін другого розділу Основного Закону України в рамках конституційної реформи), деякі аспекти правозахисної діяльності так і залишились неререформованими. Так, усе ще наявні порушення особистих і майнових прав людини, права на справедливий суд. Невирішеною є проблема внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО. Актуальним також є питання порушень прав людини з огляду на так звану «революційну доцільність» чи «військову необхідність». На жаль, маніпулювання суспільною думкою для тиску на

політичних опонентів стало звичною справою. При цьому презумпція невинуватості повністю ігнорується, а думки громадськості часто достатньо для публічного визнання людини винною у певних діях чи бездіяльності [1].

Відомий правозахисник Євген Захаров відзначає, що в Україні ще більшим став розрив між доходами багатих та бідних. Це дуже загрозлива тенденція не тільки для економіки і соціальної сфери країни, а й навіть для існування держави. Якщо у 2006 р. ця різниця становила 1:10, то у 2016 р. – 1:30. Водночас у країнах ЄС це 1:5,7. Також зросла різниця між мінімальною і максимальною заробітною платою у бюджетних установах. Для порівняння: у Західній Європі вона становить 1:4, у США – 1:5, ці дані є відкритими і визначені законом. У 2006 р. в Україні цей показник становив 1:40, а в 2017 р. обіцяє бути більше ніж 1:100. За стандартами ООН, понад 80% мешканців України є бідними, а рівень відносної бідності за українською статистикою – понад 23%. У 2016 р., як і в 2015 р., в Україні було чотири різних реальності з правами людини: в окупованому Криму; частині Донецької та Луганської областей, контрольованій самопроголошеними ДНР та ЛНР; частині Донецької та Луганської областей уздовж лінії розмежування, контрольованій державою (так звана «сіра» зона); і в решті регіонів країни. У країні загалом харківські правозахисники констатують погіршення стану з дотриманням прав людини та основоположних свобод [2].

На нашу думку, саме глибока криза, викривлення, деформації правосвідомості в українському суспільстві як на масовому, так і на елітарному його рівнях є тим наріжним каменем, який закладає «фундамент» наведених вище видів порушення прав і свобод людини в сучасній Україні.

Сам термін «деформація» у перекладі з латинської означає «викривлення». Щодо поняття «деформації правової свідомості», то у наш час існує безліч його визначень, проте всі вони, на нашу думку, дуже схожі між собою. Для прикладу, Л. Смирнов вважає, що деформації правосвідомості – це дефекти, викривлення правосвідомості, які надають їй негативну, антисоціальну спрямованість. На думку А. Шульги, деформація правосвідомості – це вкрай неадекватне ставлення (негативне, позитивне) людей до права як до соціальної цінності. Ю. Ведерніков визначає деформацію правосвідомості як її перекручування, «руйнування» позитивних правових ідей, установок, почуттів та переконань [3, с. 54]. В. Петров дає таке визначення: деформація правової свідомості – це «соціальне явище, яке характеризується змінами його стану, за яких у його носіїв формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, почуття і настрої, переживання й емоції, які спотворено відображають юридичну дійсність і виражають негативне ставлення до чинного права, законності і правопорядку» [4, с. 29]. В. Сировацький пропонує називати це негативне суспільне явище «деструкцією правосвідомості», яку визначає як відхилення компонентів структури правосвідомості від правових норм, культурно-соціального орієнтиру, що визначають механізм утворення і функціонування правосвідомості [5, с. 5]. Отже, як бачимо, вже сама дефініція цього поняття потребує чіткішого та конкретнішого формулювання.

Прогалиною у сфері дослідження деформацій правосвідомості також є недостатня розробленість у теоретичному правознавстві поняття «норми правосвідомості». При цьому деякі дослідники зауважують, що визнання нормативності правосвідомості не тотожне визнанню існування її «норми», що призводить до дискусій навколо проблеми деформацій («ненормальності») правосвідомості, адже існують логічні підстави розглядати поняття «норма» і «деформація» правосвідомості як парні категорії юридичної науки. Як пише С. Гладкий, у соціально-психологічному вимірі згадана проблема виявляється у тому, що поряд із визнанням глибинних деформацій правосвідомості певного соціуму (наприклад, українського чи російського), її нерозвиненості чи навіть неповноцінності у громадській і науковій думці можна зустріти заперечення проти реальності таких деформацій, котрі ґрунтуються на тезі про самобутність власної нації, її культурно-антропологічну неповторність [6, с. 22].

Із методологічного погляду не позбавленими сенсу видаються міркування про умовний характер поняття «нормальна правосвідомість», оскільки кількісно та якісно виміряти її параметри у конкретного індивіда – доволі проблематичне завдання. Оцінка ж стану правосвідомості на основі спостереження актів об'єктивованої поведінки особи ґрунтується на непрямих доказах, що є непевною основою для узагальнень. Отже, погоджуємось із С. Гладким, що цілком надійних і формалізованих критеріїв визначення «нормальності» правосвідомості традиційними методами юридична наука, на жаль, сьогодні ще не має.

Тим не менше, провідні вітчизняні вчені одностайні в тому, що деформації правосвідомості є викривленням уявлень про цінність права, що є антиподом високої правової культури. Ю. Калиновський виокремлює низку загальних ознак деформацій суспільної правосвідомості: будь-яка деформація правосвідомості є негативною за своєю соціально-правовою природою і становить загрозу для суспільства; деформацію правосвідомості можна виявити лише тоді, коли у суспільстві існують усталені критерії нормальної (недеформованої) правосвідомості; деформація правосвідомості не виключає у її носіїв наявності певних правових поглядів, ідей, уявлень; деформація правосвідомості характеризується негативним ставленням її носіїв до чинного права, правосуддя та законності [7, с. 23]. Тобто «деформованою» загалом вважається правосвідомість, яка не узгоджується із суспільним ідеалом.

За словами В. Сировацького, найповніше деструкція правосвідомості (на нашу думку, доцільніше називати це негативне явище все ж деформацією) відображається саме у поведінковому компоненті – вчиненні правопорушень, скоєнні злочинів як формах вираження протиріччя між суспільством та особистісною правосвідомістю, у нівелюванні права. Тим більше, що серед основних причин деструкції правосвідомості слід наголосити на правовій політиці держави. Певною мірою кожний із правових актів відображає ту чи іншу модель соціальних відносин у загальній системі суспільної взаємодії. Це безпосередньо впливає як на процеси внутрішньодержавного розвитку, так і на етноментальні процеси формування правосвідомості [5, с. 3].

Як зазначають дослідники, деформація правової свідомості як надзвичайно гостра суспільна проблема практично поділила соціум на три категорії. До першої належать особи, які взагалі не довіряють законодавству, державним органам влади. На їхню думку, нормативно-правові акти не мають жодного значення та юридичної сили. Така категорія осіб не вважає за потрібне ознайомлюватись із ними та використовувати у своєму щоденному житті. Друга частина населення – це особи, які перевищують значення законів, ставлять їх понад усе. Вони не мають власної думки і вважають, що всі їхні проблеми можливо вирішити лише за допомогою права. І остання група нашого суспільства – це люди, які байдуже ставляться до права, до законодавства країни, їм усе одно, які зміни відбуваються у суспільстві та державі, як функціонують органи державної влади, які закони приймаються [3, с. 54]. Вважаємо, що основне життєве кредо останньої категорії українців – «Моя хата скраю – нічого не знаю» (йдеться саме про загальновідомий і, на жаль, деформований варіант українського крилатого вислову: «Моя хата скраю – першим ворога стрічаю» [9]).

Тож, на нашу думку, глибинні причини виникнення деформацій правосвідомості і порушення прав та свобод людини криються не тільки в зовнішніх, об'єктивних, а й у внутрішньо-особистісних, суб'єктивних, психологічних факторах.

Дослідженням цієї проблематики займалось не так багато науковців. Серед них слід виокремити таких, як О. Власюк, О. Дробницький, В. Желтова, Ю. Калиновський, В. Крисаченко, С. Максимов, О. Скакун та ін.

До зовнішніх, об'єктивних причин появи деформацій правосвідомості слід віднести соціально-економічні, політичні, етноментальні тощо. До внутрішніх, суб'єктивних – генетичні, психічні, поведінкові, пов'язані з певними захворюваннями і розладами (наприклад, kleptomania), тобто ті, які пов'язані із внутрішньою особистісною

психологічною сферою. Не вдаючись до докладного аналізу всіх із них, що може стати окремим науковим дослідженням, зосередимо увагу на етноментальних, адже, на нашу думку, саме вони поєднують як вплив зовнішніх факторів, так і сформовані віками ментально-психологічні риси української нації.

Дослідники вирізняють низку етноментальних особливостей, які мають вплив на формування правосвідомості українців, а також можуть спричинити появу у ній різноманітних деформацій. Проаналізувавши наукову літературу у цій галузі, ми згрупували ці особливості та бачимо їх так:

- по-перше, це миролюбивість, низький рівень ксенофобії і толерантність до інших національностей, народностей, віросповідань тощо. Це, з одного боку, сформувало «мирну», неагресивну правосвідомість українця, водночас, на нашу думку, це і призвело до вкорінення та поширення такої деформації правосвідомості, як правовий інфантилізм, спричинило певний романтизм у розумінні і ставленні до права;
- по-друге, емоційність та образність правосвідомості, що знайшли своє вираження у фольклорі за допомогою приказок, прислів'їв, анекдотів, повчальних історій із життя на правову тематику тощо. Багато з них є узагальненим проявом наявних у суспільстві деформацій правосвідомості. Для прикладу, такі прислів'я, як «Закон – як дишло...», «У ворон – воронячий закон», «Панські закони – павутиння, у котрім муха плутається, а джміль пролітає», «Коли карман сухий, то і суддя глухий», є віддзеркаленням правового нігілізму у суспільній думці. Водночас приказка «У своїй хаті – своя правда» уособлює елементи правової демагогії, а прислів'я «Закони добрі, та судді лихі» є проявом правового ідеалізму тощо. Проаналізувавши більшість приказок та прислів'їв, можна стверджувати, що образ права і закону, на жаль, показаний у них у негативному ракурсі;
- по-третє, переважання стереотипу «індивідуального пошуку справедливості», за яким українець недостатньо організовується, комунікує, не шукає односторонніх, більш схильний до індивідуалізму. Це, на наш погляд, можна було б пояснити тим, що у нашій державі дуже короткий період часу діяло магдебурзьке право, а славні традиції Київської Русі, козацького братерства були заглушені сторіччями поневолення та спецопераціями із знищення нації, переродження людей у «гвинтиків» системи, штучним насадженням колективної безвідповідальності. Однак події Майданів 2004-го, 2013-2014 років, волонтерський рух довели помилковість цього стереотипу і засвідчили, що українці можуть та готові об'єднуватися й ефективно діяти задля спільної мети;
- по-четверте, двоїсте ставлення до закону: з одного боку – суспільні вимоги до можновладців щодо встановлення справедливих законів, а з іншого – відсутність чітких внутрішніх імперативів до їх виконання, що є виявом ціннісної амбівалентності. Вважаємо, що це пояснюється наївно-романтичним баченням влади як «доброго царя, який прийде і вирішить усі проблеми» через переважання «емпіричної» правосвідомості, орієнтації у виборі не на програми і механізми, а на харизму лідера, релігійність українців, які бачать владних мужів як мойсеїв, які зрештою виведуть нашу державу на правильний шлях. Це породжує перекладання проблем закону на «плечі» влади, формування пасивної правової установки, яка вже нами згадувалась («моя хата скраю»), що, відповідно, породжує і негативні явища правового нігілізму, інфантилізму та дилетантизму.

Наведене висвітлює лише найзагальніші етноментальні риси українців, які, на нашу думку, теж є тими наріжними каменями, на яких будується правосвідомість вітчизняного суспільства. Існує безліч інших ментальних рис, особливостей, якостей, які певним чином впливають на правосвідомість, формують її види та типи, негативні і позитивні тенденції її

розвитку тощо. Однак це становить тематику подальших і ґрунтовніших досліджень таких феноменів.

Білоруський дослідник Д. Лагун вважає, що на кризу і деформації правосвідомості впливають фактори, пов'язані з дискредитацією ідеї прав людини, зокрема:

- політика подвійних стандартів низки країн, а також нові тенденції світового розвитку (глобалізація і уніфікація політико-правових режимів), проведені «під прикриттям» необхідності встановлення загальнолюдських цінностей у загальнопланетарному масштабі;
- криза ідеї правової держави, що пов'язана із примітивізацією свідомості сучасної людини, якій під виглядом демократії нав'язуються вигідні ідеї, стандартні моделі поведінки, за допомогою чого формується необхідна суспільна думка;
- криза сім'ї, втрата довіри до влади, релятивізм і деформація традиційних соціальних регуляторів;
- прагнення надати неправим явищам властивостей правових із метою обґрунтування необхідності їх захисту правовими засобами (наприклад, вимога правового захисту неправого інтересу осіб із нетрадиційною сексуальною орієнтацією через масові ходи, мітинги, демонстрації своїх нібито природних поглядів на природу людських стосунків) [8, с. 27-28].

На наш погляд, думка автора дещо заангажована, оскільки рівень правової свідомості та правової культури у низці сучасних західних держав суттєво і якісно відрізняється від цих показників у країнах СНД, однак не позбавлена сенсу.

Отож, як уже зазначалось, у наш час інформаційного суспільства та новітніх технологій проблеми деформацій правосвідомості громадян нашої держави, порушення прав і свобод людини в Україні набули особливої гостроти. Незважаючи на поступове утвердження інститутів громадянського суспільства, рівень поваги до права, знання правових норм, виконання їх приписів, на превеликий жаль, залишається вкрай низьким. На наш погляд, більшість українців втратили віру в основоположні принципи права – справедливість, об'єктивність, доступність тощо. Виходячи з вищенаведеного, можна виокремити такі наслідки деформацій правосвідомості: порушення прав людини, корупція, недосконалість та неефективність чинного законодавства, «війни» законів і повноважень, що гальмують подальші демократичні перетворення та реформи у нашій державі. Саме тому питання деформацій правосвідомості українського суспільства, їх впливу на проблему порушення прав і свобод людини, на весь державотворчий процес у нашій країні, а головне – шляхів подолання цих негативних явищ є надзвичайно актуальними та потребують подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна характеристика стану дотримання прав і свобод людини в Україні [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://forbiddentoforbid.org.ua/uk/prava-lyudini-v-ukraini-2015-rik/>.
2. Захаров Є.Ю. Права людини в Україні в 2016 р.: основні тенденції [Електронний ресурс] / Є.Ю. Захаров. – 2017. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1489669186>.
3. Пінська О.С. Деформація правової свідомості та її класифікація / О.С. Пінська // Право і безпека. – 2011. – № 1 (38). – С. 54-58.
4. Петров В.Р. Деформация правосознания граждан России. Проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В.Р. Петров ; Нижегород. акад. МВД РФ. – Нижний Новгород, 2000. – 222 с.

5. Сировацький В.І. Деструкція правосвідомості та шляхи її виправлення як об'єкт філософсько-правового аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / В.І. Сировацький ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2013. – 18 с.
6. Гладкий С.О. Деформації правосвідомості у контексті правового самопізнання / С.О. Гладкий // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2014. – № 18. – С. 22–25.
7. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість українського суспільства як соціокультурний феномен: філософсько-правова рефлексія : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. филос. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / Ю.Ю. Калиновський ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2010. – 36 с.
8. Лагун Д.А. Кризис и деформация правосознания / Д.А. Лагун // Право и демократия. – 2015. – № 26. – С. 22-37.
9. Стрілько В. Українське прислів'я «Моя хата скраю» має продовження [Електронний ресурс] / В. Стрілько // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – № 37. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/valentina-strilko-ukrayinske-prisliv-ya-moya-hata-skrayu-maye-prodovzhennya-_.html.

REFERENCES

1. (2016), “General characteristics of the observance of human rights and freedoms in Ukraine”, available at : <http://forbidentoforbid.org.ua/uk/prava-lyudini-v-ukraini-2015-rik/>. (access April 26, 2017).
2. Zakharov, E.Yu. (2017), “Human rights in Ukraine in 2016 : general trends”, available at : <http://khpg.org/index.php?id=1489669186>. (access April 26, 2017).
3. Pinska, O.S. (2011), “Deformation of legal consciousness and its classification”, *Pravo i bezpeka*, no. 1 (38), pp. 54–58.
4. Petrov, V.R. (2000), “Deformation of the legal awareness of Russian citizens : Problems of theory and practice”, 12.00.01, Thesis abstract for Cand. Sc. (Philosophy), Nizhnegorodskaya academy of MIA RF, Nizhniy Novgorod, Russia.
5. Syrovatskyi V.I. (2013), “Destruction of legal consciousness and ways of its correction as an object of philosophical and legal analysis”, 12.00.12, Thesis abstract for Cand. Sc. (Philosophy), Lviv state university of internal affairs, Lviv, Ukraine.
6. Hladkyi, S.O. (2014), “Deformation of legal consciousness in the context of legal self-knowledge”, *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya «Pravo»*, no. 18, pp. 22–25.
7. Kalynovskyi, Yu.Yu. (2010), “Legal awareness of Ukrainian society as a socio-cultural phenomenon : philosophical and legal reflection”, 12.00.12, Thesis abstract for Cand. Sc. (Philosophy), National legal academy of Ukraine of the name is Yaroslav Mudryi, Kharkiv, Ukraine.
8. Lahun, D.A. (2015), “Crisis and deformation of legal consciousness”, *Pravo i demokratiya : sb. nauch. trudov*, no. 26, pp. 22–37.
9. Strilko, V. (2013), “The Ukrainian proverb “I am not my brother’s keeper” has a continuation”, *Dzerkalo tyzhnya. Ukrayina*, no. 37, available at : http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/valentina-strilko-ukrayinske-prisliv-ya-moya-hata-skrayu-maye-prodovzhennya-_.html. (access April 26, 2017).